

 [instagram.com/publikpraktikum](https://www.instagram.com/publikpraktikum)

 [facebook.com/publikpraktikum](https://www.facebook.com/publikpraktikum)

www.publikpraktikum.rs

Naslov originala:
Michael Winterhoff
WARUM UNSERE KINDER TYRANNEN WERDEN

Copyright © 2008 by Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh a division
of Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Germany
Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2019

ZA IZDAVAČA:
Marko Sabovljević

UREDNIK:
Marina Sabovljević

PREVODILAC:
Jelena Klar

LEKTURA I KOREKTURA:
Maja Banjac Kesić

DIZAJN KORICE:
Siniša Subotić

ŠTAMPA:
Alpha print, Zemun

TIRAŽ:
1000

IZDAVAČ:
Publik praktikum
Dobrovoljačka 10/I, Zemun
office@publikpraktikum.rs
011/4202 544; 011/4202 545

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme
se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo
kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim,
uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji
sistem za skladištenje i pretraživanje informacija,
bez pismenog odobrenja izdavača.

MIHAEL VINTERHOF

**ZASTO
NAŠA
DECA
POSTAJU
TIRANI**

Sadržaj

Poglavlje 1

Između supermama i vaspitnog očaja – kada deca postanu tirani	11
Primer: Niklas, ili sasvim običan dan u jednoj osnovnoj školi	15

Poglavlje 2

Šta je s našom decom – o kolačima i neurađenim domaćim zadacima	19
Deca na vlast! Deca na vlast?	21
Sara	22
O normalnom ophođenju s decom i normalnom razvoju dece	24
Kako dete doživljava svet: slike sveta	25
Klaudija	29
Nije usamljen slučaj	32
Imperija uzvraća udarac	35
Od zdravog do bolesnog, ili zašto današnje debate polaze od pogrešnih premisa	39
Intervju sa pogođenom osobom – kako nastavnik danas doživljava školu	41
Filip	44
Nekoliko slučajeva iz moje prakse	46

Poglavlje 3

Zašto psiha igra tako važnu ulogu	49
Fragmenti zdrave psihe	51
Vežbanjem do savršenstva – zašto se psihičke funkcije grade samo stalnim treningom	53
Primer slučaja: Adrijan	55

Poglavlje 4

Sunovrat u etapama – od intuitivnog vaspitanja do simbioze.....	57
Škole se aktiviraju	57
Šta to znači za sliku roditelja?.....	58
Klasično vaspitanje – o vrednosti ljudske intuicije	59
Primer– jedna nastavnica priča o svojoj svakodnevici.....	61

Poglavlje 5

Prvi poremećaj odnosa: partnerstvo – deca se prinudno oslobađaju uloge podređenih	63
Ponuda se prilagođava potrebama dece – partnerski koncept u obdaništu.....	65
Zar nemate nešto jednostavnije?	
Partnerski koncepti u školi	70
Primer: nastavnica u osnovnoj školi priča o Martinu koji neće da sluša	74

Poglavlje 6

Drugi poremećaj odnosa: projekcija – roditelji se spuštaju na nivo deteta.....	75
Dete kao merilo.....	77
Dete je tu da bih mogao da budem voljen	78
Ma pustite dete!	
Pritisak iz okruženja izvan porodice.....	81
Babe i dede su tu da razmaze dete – pritisak u sopstvenoj porodici.....	84
Primer: Sven i hemijska laboratorija	85

Poglavlje 7

Treći poremećaj odnosa: simbioza – kada roditelji stope svoju psihu sa psihom deteta.....	87
„Nervna ćelija čovek”	88
Marsel.....	89
Kako se dete u simbiozi obrađuje kao deo tela odraslog.....	90
Obrada detetovih impulsa kao sopstvenog nadražaja.....	92

Dete ne radi ništa „posebno”	93
Odrasli refleksno reaguju na detetov pokušaj ostvarivanja kontakta – kako simbioza može dovesti do nasilja prema detetu.....	94
Dejstvo na psihički razvoj deteta	95
Na putu ka zemlji u kojoj su deca omražena	97
Nastavnici na virtuelnom stubu srama – sajber-maltretiranje	102
Ekskurs: pogled u budućnost – primer japanskih hikikomora	104
Primeri Primer iz doma – kako simbioza iskrivljuje pogled roditelja na dete.....	106
Kada nedostaje „nervna ćelija čovek”	107

Poglavlje 8

Poremećeno društvo	109
--------------------------	-----

Poglavlje 9

Gde treba da dospemo: ponovo izgraditi sposobnosti za uspostavljanje odnosa – ponovo videti decu kao decu	117
Obdanište i škola: potrebne su hitne promene	119
Novi zadaci za babe i dede.....	121
Preduslovi za preokret: prvo osveščivanje pa onda rešavanje	121

We don't need no education
We don't need no thought control
No dark sarcasm in the classroom
Teachers leave them kids alone

Pink Floyd, „Another brick in the wall“

IZMEĐU SUPERMAMA I VASPITNOG OČAJA – KADA DECA POSTANU TIRANI

Svake večeri pojavljuju se na malim ekranima u dnevnim sobama širom Nemačke: „superdadilje” ili supermame pred uključenim kamerama ušunjaju se u svakodnevicu neke porodice, u kojoj kao da je već odavno sve pošlo naopako. Svakodnevica te porodice ni po čemu ne podseća na ono što smo nekada u pozitivnom smislu povezivali s tim. Umesto toga, tu su raspuštena, neobuzdana deca, roditelji i braća i sestre koji viču i vrište: uverljiv primer stepena ljudskog razvoja, koji bi zapravo trebalo da predstavlja budućnost svih nas.

Poruka je jasna: nemačka deca mogu se dovesti u red samo još pomoću strogih metoda, neke vrste „nulte tolerancije” strategije vaspitanja.

Takvi prenatraglašeni snimci dokumentaraca nemačkih televizijskih stanica koncipiranih na urnebesu, graji i metežu, koji se prikazuju u udarnim terminima, zaokruženi najskupljim terminima za reklame, često su žigosani kao „šund”, „televizija za niže društvene slojeve” ili kao „sramotni”. A ipak, dovoljno često precizno izražavaju latentno osećanje koje postoji u društvu, baš kao i pompezni naslovi nekog širom zemlje poznatog petparačkog lista, koji navodno niko ne čita, ali čiji sadržaj svako poznaje. Na kraju krajeva, takve televizijske emisije postižu visoku stopu gledanosti i zbog činjenice da se prikazivani fenomeni gledaocu čine neobično poznati i stvaraju osećaj „zaista je tako”.

Te emisije prikazuju upravo one male tirane koji sve više nastanjuju život svih nas: decu čiji je odgoj potpuno izmakao kontroli i koja nemaju više ništa zajedničko sa onim „slatkim mališanima” koje su svaki otac i svaka majka nekada poželeli.

Problem je u sledećem: bilo kroz pseudovaspitanje u večernjem televizijskom programu, ili kroz delikatno angažovano staranje za brinutih roditelja unutar porodična četiri zida – svi pokušaji da se nadvlada problem biće osuđeni na propast sve dok ne budemo uzeli u obzir jedan od najvažnijih delova ljudskog bića. Taj deo vesno izostavljamo jer verujemo da se razvija sam od sebe i da je u nekom trenutku automatski potpuno izgrađen. To je psiha.

U svojoj praksi, svakodnevno se susrećem sa decom i omladinom sa mnogostrukim poremećajima. Dok sam radio kao dečji psihijatar, analiza poremećaja koji se javljaju pokazala je značajne promene koje daju povoda da budemo zaista zabrinuti za budućnost celokupnog društva.

Kada je u pitanju većina dece i mladih koji stvaraju probleme u svim oblastima života, na osnovu modela razvijenog mojim dugogodišnjim posmatranjem, mogu reći da imamo posla s individuama čiji je stepen psihičke zrelosti stagnirao na nivou trogodišnjaka. Drugim rečima, ti mladi ljudi fiksirani su u psihičkoj razvojnoj fazi ranog detinjstva, a njihov psihički i fizički uzrast su u velikoj nerasazmeri. Zbog toga sa svojom okolinom ne mogu da izgrade neometan odnos bez poremećaja. Svaki pokušaj da im se približite je neuspešan, terorišu okolinu neprihvatljivim ponašanjem i potpuno su imuni na spoljašnje pokušaje korekcije ponašanja.

Moj pristup, koji postavlja psihički razvoj deteta u središte pažnje, jedina je mogućnost da se ovakav trend smisleno analizira i da se razviju strategije za delotvorno suočavanje s njim.

Problem do sada nije posmatran na takav način, jer je osnovni konsenzus unutar delova društva odgovornih za odgoj i obrazovanje počivao na pretpostavkama koje su u protivrečnosti sa ovom procenom. Taj osnovni konsenzus može se opisati na osnovu tri načelna poremećaja odnosa između odraslih i dece: partnerstvo, projekcija i simbioza.

Nedostatak debate o pretpostavkama i društveno-teorijskim mišljenjima koja stoje iza konsenzusa doveo je do toga da, do sada, skoro da nije postojao pristup koji izlazi iz okvira u biti uvek istog pedagoškog modela. Međutim, ovo jednoobrazno mišljenje prilično je poljuljano poslednjih godina, tako da se može osetiti spremnost da se odnos između roditelja, nastavnika, vaspitača i dece ponovo uobliči tako da ovi prvi budu u stanju da delotvorno upravljaju obrazovanjem i vaspitanjem. U međuvremenu, nalazimo se u stanju uzbućenosti u kome su deca postala vaspitači svojih roditelja i mogu upravljati njima kako im je volja, a da im niko ne postavlja granice. Razlog za to ne leži u urođenoj zlonamernosti, već u tome što deca psihički uopšte nisu u stanju da spoznaju svoje ponašanje kao pogrešno.

Opis tri pomenuta poremećaja odnosa pokazaće gde se kriju najveće greške i nesporazumi i gde se mogu pronaći mogući izlazi iz te muke.

Odgovornost za ovu nepriliku, koja u krajnjoj instanci ugrožava opstanak našeg miroljubivo koegzistirajućeg društva, ne može se tražiti samo u jednoj situaciji. Čitav konglomerat uticaja prepliće

se i ima fatalna dejstva na dečju psihi. Deca, koja zbog nedostatka psihičkih preduslova nisu u stanju da razlikuju pogrešno ponašanje od ispravnog, razvijaju se upravo u one tirane i monstrume pred kojima sve češće veoma zbunjeni stojimo u svakodnevnom životu.

Pedagogija, koncepti vaspitanja, oblici nastave u obdaništu i školi, pa čak i svakodnevno vaspitanje u roditeljskoj kući, sve to može biti u potpunosti delotvorno i izvesti decu na pravi put tek kada se istovremeno bude vodilo računa o tome da je stepen njihovog psihičkog razvoja na nivou primerenom njihovom uzrastu. Međutim, mnoge osobe odgovorne za vaspitanje danas više uopšte nemaju tu činjenicu u vidu. Naprotiv, one polaze od toga da je psiha nešto što se razvija samo po sebi, takoreći usputno. U skladu s tim, poremećaji u psihičkom razvoju shvataju se kao oboljenja koja nastupaju kasnije u životu i prouzrokovana su spoljnim uticajima, koja se u najvećem broju slučajeva mogu lečiti pomoću analize i otklanjanja njihovih uzroka. Upadljivo pogrešno ponašanje mladih skoro se nikada ne razmatra na osnovu utvrđivanja njihove psihičke zrelosti. Izgleda da je teško zamisliti da se relativno bezazlene stvari, poput povremenog odbijanja izvršavanja svakodневnih obaveza, kao i ozbiljne stvari, kao što su krađa ili nasilje, mnogo bolje mogu objasniti pomoću psihičkih procesa sazrevanja, nego pomoću modela po kojima su odlučujući faktor isključivo socijalni uticaji.

Ove uobičajene mehanizme pokazuje i primer koji je pre nekoliko godina nakratko uzdrmao Nemačku.

Naime, u novembru 2006. godine grad Emsdeten, smešten u idiličnoj oblasti Minsterland, našao se u žiži interesovanja javnosti. To, nažalost, nije bilo zbog pozitivnog razvoja opštine od 35.000 stanovnika, već zbog jedne zastrašujuće vesti: učenik lokalne realne gimnazije izvršio je oružani napad u kome je pokušao da ubije učenike i nastavnike. Na kraju se sve završilo sa jedanaest povređenih, što je, u neku ruku, sreća u nesreći. Jedina žrtva bio je sam napadač, star osamnaest godina; većina ga je smatrala za usamljenika i neuračunljivog fanatika za kompjuterske igrice.

Do tog čina doveli su „opšta frustracija i nedostatak životnog smisla“, objavio je list *Špigel*, dosledno citirajući glavnog javnog tužioca nakon događaja; roditelji počinioća pretrpeli su težak šok zbog potpuno neočekivanog zlodela svog sina.

Sve veći broj ovakvih vesti nas poslednjih godina užasava, a one su samo vrh ledenog brega čije razmere niko do sada nije bio u stanju tačno da proceni. Onome ko u svom krugu prijatelja ima nastavnike, vaspitače u obdaništima ili ljude koji se na neki drugi način bave pedagogijom, dovoljno su poznate žalopojke o naizgled

beznadežnom stanju dece i omladine. Čini se da veliki deo njih ne pokazuje nikakvo poštovanje i ni na koji način se ne orijentiše prema opšte obavezujućim vrednostima i normama. Pritom, u mnogim slučajevima u pitanju su deca iz stabilnih porodica, kod kojih nisu primenjivi uobičajeni obrasci i objašnjenja kao što su „teško detinjstvo“, „rasturena porodica“ ili „nepovoljno socijalno okruženje“.

Probleme sve više stvaraju deca i mladi čiji se roditelji od prvog dana prema njima ophode s ljubavlju, koji su zahvalni na svakom dobronamernom savetu vezanom za vaspitanje i pokušavaju da sprovedu u delo inovativne pedagoške koncepte. Napadač iz Emsdetena je takođe, po onome što znamo, dolazio iz funkcionalne porodice, bio je dobar učenik. To što je bio poznat kao usamljenik nije neophodno moralo da dovede do izvršenja takvog napada.

Međutim, vratimo se na mehanizme uobičajene u takvim slučajevima. Reakcija na takve fenomene koja se u poslednje vreme može zapaziti unutar društva, oslanja se u suštini na jednu pedagošku raspravu. Predmet najoštrije kritike je generacija takozvanih šezdesetosmaša. To su svi oni koji su zbog sopstvenog specifičnog generacijskog iskustva oslobođanje iz suviše čvrstih okova vaspitanja i discipline izgleda pretvorili u vrlinu: koncepti antiautoritativnog vaspitanja i, uopšte, naizgled potpuno odbacivanje pojma autoriteta, dugo su bili konsenzus među svim onima koji su bili zaposleni u oblasti pedagogije. I roditelji su često bili zagovornici „dugačke uzice“, plašeći se da ne naprave iste greške koje su kod sopstvenih roditelja doživeli kao presudne.

Trenutno se u mnogim slučajevima uočava radikalni preokret. Savetnici za vaspitanje preporučuju više strogosti i konsekvantnosti u vaspitanju, a čuvena „vaspitna čuška“ ponovo je postala predmet rasprava, pri čemu trenutna tendencija ide u pravcu da „ona još nikome nije naškodila“. To je danas sasvim prihvatljiv komentar, koji bi, nezavisno od toga da li je ispravan ili pogrešan, pre ne tako mnogo vremena izazvao revolt.

„Čuška“ ili „ne čuška“, izgleda da je u današnjim raspravama jedno izvan svake sumnje: ključ za promenu stanja naše dece i omladine leži u novoj pedagogiji i didaktičkim modelima izgrađenim na osnovu nje. Međutim, ne uviđamo da time sebi suviše olakšavamo stvari. Naravno da možemo uporediti „staru pedagogiju“ i „novu pedagogiju“ i iz toga formulisati banalna saznanja kao, na primer, da je za decu bolje da ponekad čuju „ne“, ili da donose odluke u komunikacionom procesu, umesto da jednostavno slede i izvršavaju instrukcije nastavnika. Teško da će se neko usprotiviti ovakvom pristupu, koji ovde samo reprezentuje mnoge dalje ideje „nove pedagogije“.

Ali šta je detetu potrebno da bi uopšte moglo da postigne takve komunikacione rezultate? Kako da nivo buke i komunikaciono ponašanje mnogih učenika, koji se ne obaziru ni na nastavnike ni na ostale učenike, dovedemo u sklad sa ovakvim pristupima?

S druge strane, lično sam pristalica suštinski drugačije i pre svega nove zamisli kako da se izvučemo iz ćorsokaka aktuelnih debata i potražimo nove puteve, koji bi naposljetku mogli da dovedu i do korisnih pedagoških nastojanja. Da bismo pronašli te puteve, moramo zaći u polje duboke psihologije i psihijatrije.

Zato svoja izlaganja ni u kom slučaju ne vidim kao doprinos diskusiji o nekakvoj „novoj pedagogiji“. Ne treba ih pogrešno razumeti ni kao savete za vaspitavanje. Naprotiv, tražim da konačno postanemo svesni da će debate oko modela vaspitanja i vidova školovanja, kao i pedagoški koncepti u obdaništima i jaslicama, biti nedelotvorni sve dok ne shvatimo šta je preduslov za sve te stvari, a to je psihička zrelost naše dece. Na toj osnovi zasniva se sve ostalo.

Čitaocima će se mnogi primeri iz obdaništa, škole i porodičnog doma opisani u ovoj knjizi učiniti poznatim, bilo iz sopstvenog – bolnog – iskustva, bilo iz priča poznanika i prijatelja koji su doživeli i doživljavaju sasvim slične situacije. U tom kontekstu, važno je još jednom napomenuti da nijedan od tih primera ne diskredituje bilo koju grupu. Ni deci ni vaspitačima ni roditeljima ne treba pripisivati krivicu. Ovde ne vodim raspravu o krivici, koja bi naposljetku samo još oštrije podelila društvo i skrenula pažnju sa prave problematike. Radi se o tome da treba razumeti da se kod dece i mladih, naizgled rezistentnih na vaspitanje, najrazličitiji simptomi mogu svesti na jedan zajednički uzrok: na nedostatak psihičke zrelosti.

Tek kada roditelji nauče da se na osnovu takvih saznanja kritički osvrnu na sopstveno ponašanje, biće moguće deci dodeliti mesto u društvu na koje imaju pravo. To znači da se na decu mora ponovo gledati kao na decu. Danas smo prešli na to da ih kao male odrasle učinimo ravnim sebi i time apsolutno previše zahtevamo od njih.

Primer: Niklas, ili sasvim običan dan u jednoj osnovnoj školi

Posle jutarnjeg zvona u 8.15 sva deca staju u red po razredima. I razred 1c ima svoje određeno mesto: deca stoje u redu po dvoje i čekaju učiteljicu. Samo dva deteta trče oko grupe. Pošto učiteljica dođe i zamoli ih da stanu u red sa ostalima, oni bez žurbe odlaze na kraj malog reda.

Niklas i dalje trči kroz žbunje i skriva se. Kada vidi da njegov razred kreće ka ulaznim vratima, više glasno: „Ovde sam!” Učiteljica ga pokretom ruke poziva da dođe. Na to Niklas brzo trči do svog razreda i gura se ispred druge dece, što izaziva ljutnju i dovodi do opasne situacije između njega i nekoliko druge dece na stepenicama. Učiteljica pokušava da ga uhvati za ruku kako bi ublažila njegovo neotesano udaranje i guranje druge dece. Niklas se žestoko brani i jednostavno nastavlja da trči.

Kada stignu ispred učionice, prvo baca ranac nasred hodnika. Učiteljica stavlja ranac sa strane da se ostala deca ne bi saplela o njega i da ne bi, ugledajući se na Niklasa, pobacala svoje rančeve na pod. Dok se svi ostali skidaju, kače svoje jakne i stavljaju cipele na policu, Niklas stoji sa strane i posmatra. Tek kada je većina dece već u učionici, i on skida jaknu i baca je u pravcu čiviluka.

Zatim hoće da uđe u učionicu. Pošto učiteljica i dalje stoji na vratima, zaustavlja ga s molbom da izuje cipele. Niklas glasno viče: „Ne!” Ona mu pokazuje da treba da se ugleda na ostalu decu i podseća ga na pravila ponašanja u učionici. Tek kada Niklas vidi da i njegova drugarica Ane izuva cipele, spreman je da učini isto (ali i pored toga ne obuva papuče). Sada sme da uđe u učionicu. Ali ne odlazi na svoje mesto kao ostala deca, već se kliza na kolenima kroz učionicu vukući svoj ranac iza sebe po podu, dok ne stigne do svoje klupe u kojoj sedi sam. Tamo još jednom bučno baca ranac na pod i zatim seda na svoje mesto.

Pošto su sva deca zauzela svoja mesta, ustaju da požele jedni drugima dobro jutro. Taj ritual povezan je sa kratkim gimnastičkim vežbama. Dok sva deca stoje okrenuta ka učiteljici, Niklas se penje na stolicu okrenut ka razredu. Da bi izbegla još jedan sukob, učiteljica se pomera s mesta na kom stoji tako da dečak više nije u središtu pažnje (Niklas već ima posebno mesto u klupi odmah pored katedre). Ova reakcija učiteljice ga ipak ne sprečava da promeni jutarnji pozdrav i veoma glasno viče ka razredu: „Seronje, drkadžije” i to u ritmu jutarnjeg pozdrava. Učiteljica mu dobronamerno spušta ruku na rame i on ponovo seda na mesto.

Tokom kratke vežbe čitanja koja sledi (reči koje sadrže novo slovo čitaju se sa table i novo slovo se naglas ponavlja ispred table), Niklas se ne javlja da čita. Međutim, kada neko dete ne izgovori odmah neku reč, ili čita polako slovo po slovo, Niklas se ubacuje i izvikuje reč koju je čuo pre toga, što zbunjuje neku decu i čini ih nesigurnim. Učiteljica ga zamoli da i on izabere neku reč i pokaže je na tabli. On odvrća da je reč koju je prethodno izvikivao njegova

reč i da je rezervisana za njega. Kada dobije dozvolu da pročita svoju reč, to mu polazi za rukom samo uz učiteljičinu pomoć.

Pismeni zadatak koji sledi posle čitanja prvo odbija da napiše. Ne može i neće to da uradi. Osorno odbija ponuđenu pomoć i hoće da ustane da se prošetata po učionici. Kada učiteljica insistira da napiše zadatak i strogo mu zabrani da ustane, Niklas ostaje da sedi u svojoj klupi, ali je sve vreme gura do table i nazad. Kada vidi da time ne privlači pažnju, neko vreme mirno sedi i gleda ostalu decu dok pišu zadatak. Zatim iz ranca vadi vežbanku za predškolski uzrast koju je doneo sa sobom i hoće da radi zadatke iz nje. Učiteljica gleda vežbanku, traži u njoj odgovarajuće stranice za njega sa interesantnim zadacima. Niklas gleda zadatke, ali odbija da ih uradi i iznudi od učiteljice da radi zadatke koje je sam izabrao.

Sledeći čas razred ide na fizičko u salu za fizičko. Učiteljica je za taj čas odabrala da rade vežbe preskakanja i održavanja ravnoteže na spravama postavljenim po sali. Niklas obično uopšte ne učestvuje u nastavi fizičkog, već uglavnom pokušava da se provlači iza plavih strunjača, odnosno trči po sali bez cilja i plana. Kada, prolazeći kroz hodnik ka svlačionicama, ugleda postavljene sprave u sali, brzo oblači trenerku i trči u salu. Deci je već poznata ova vrsta vežbi. Nakon što se presvuku, mogu sami da biraju sprave na kojima će raditi. Niklas bira spravu za preskakanje i počinje da preskače bez problema. Nakon kratkog vremena, nekoliko dece se žali jer se Niklas sve vreme gura ispred njih. Učiteljica ga moli da se pridržava reda i da obuje patike koje je obavezno imati u sali. Niklas se toliko naljuti zbog toga da učiteljicu opsuje sa: „Seronjo“. Ona ga uzima za ruku i odlazi s njim u hodnik ispred sale za fizičko. Tamo mu objašnjava da je takve reči vređaju i zabranjuje mu da tako razgovara s njom. Osim toga, ni ona njega ne vređa. Zatim mu ponovo ukazuje na to da je opasno skakati bez patika. On na to uopšte ne reaguje, već ukočenim pogledom gleda ostalu decu u sali bez ikakvog izraza na licu.

Po povratku u učionicu seda sam u svoju klupu i vadi doručak. Miran je dok doručkuje. Tek pred kraj podriguje glasno nekoliko puta, na šta ostala deca više uopšte ne obraćaju pažnju.

U podne majka dolazi lično po Niklasa. Učiteljica je ukratko obavestava o poteškoćama tog prepodneva, majka je potpuno iznenađena takvim ponašanjem, ali grdi sina zbog toga. Niklas je sluša bez bilo kakve primetne reakcije, gledajući pritom niz dugački hodnik.

Takve i slične situacije i ponašanja dešavaju se svakog dana, na svakom času. Nema naročito dobrih i naročito loših dana. Svi su nekako isti. Pečat im daje Niklas.

Samo, Niklas nije usamljen slučaj. Deca kao što je Niklas pojavljuju se u skoro svakoj grupi, u svakom razredu i, nažalost, značajno utiču na situaciju u današnjoj školskoj nastavi.

